

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

พฤติกรรมหรือการกระทำของมนุษย์คืออะไร คำตอบที่ได้จะเป็นเรื่องของข้อเท็จจริง ซึ่งเป็นเรื่องทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติและสังคมศาสตร์ การพูดถึงข้อเท็จจริงของสิ่ง ๆ หนึ่ง คือ การระบุความเป็นมา ลักษณะของสิ่งนั้นที่ได้เป็นมาแล้วและกำลังเป็นอยู่ แต่โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นสังคม มนุษย์แต่ละคนจะมีการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมต่าง ๆ ในการมาอยู่ร่วมกันก็ย่อมเกิดความสัมพันธ์บางประการขึ้น การศึกษาพฤติกรรมแต่เพียงด้านของข้อเท็จจริงก็ยังไม่เพียงพอ เพราะอาจจะมีพฤติกรรมบางอย่างที่น่าพึงประสงค์หรือไม่น่าพึงประสงค์ จึงมีการศึกษาอีกด้านหนึ่ง นั่นคือ เรื่องของคุณค่า

การศึกษาทางปรัชญาในเรื่องคุณค่ามีอยู่ 3 ประเด็นสำคัญ คือ ความจริง ความงามและความดี ในประเด็นเรื่องความจริง ศึกษาเกี่ยวกับการใช้เหตุผลที่เรียกว่า ตรรกศาสตร์ ในประเด็นเรื่องความงาม ศึกษาเกี่ยวกับความงามทั้งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น ที่เรียกว่าสุนทรียศาสตร์ ส่วนประเด็นสุดท้ายเรื่องความดี เป็นการศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าทางจริยะของพฤติกรรมหรือการกระทำที่เรียกว่า จริยศาสตร์

วงการปรัชญาทั่วไปมีปัญหาพื้นฐานทางจริยศาสตร์ที่สำคัญ 2 ปัญหา กล่าวคือ ปัญหาแรกคือ ปัญหาที่ว่าอะไรควรเป็นจุดหมายปลายทางที่ประเสริฐสุดของชีวิต ปัญหาที่สองคือ ปัญหาที่ว่าด้วยเราควรใช้อะไรเป็นเกณฑ์ตัดสินการกระทำว่าอย่างไรดี อย่างไรชั่ว อย่างไรผิด อย่างไรถูก¹

ในปัญหาเรื่องเกณฑ์ที่จะนำมาใช้ตัดสินการกระทำนี้ พิจารณาทัศนะของนักจริยศาสตร์ที่สำคัญเป็น 2 ฝ่าย คือ 1. ฝ่ายที่เรียกว่าสัมพัทธนิยมและ 2. ฝ่ายที่เรียกว่าสัมบูรณ์นิยม สัมพัทธนิยมเห็นว่าดีมิใช่สิ่งตายตัว การกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งจะดีหรือชั่ว ถูกหรือผิด มันขึ้นอยู่กับเงื่อนไข

¹วิทย์ วิศทเวทย์, "บทวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์เถรวาท", พุทธศาสนศึกษา 1 (2538) :

และปัจจัยหลายอย่าง ในสภาวะหนึ่งการกระทำอย่างหนึ่งอาจจะเป็นการกระทำที่ดี แต่ในอีกสภาวะหนึ่งการกระทำนั้นอาจจะเป็นการกระทำที่ชั่วก็ได้ เมื่อความดีไม่ใช่สิ่งตายตัว จึงไม่มีมาตรฐานที่ตายตัวมาตัดสินการกระทำได้ เกณฑ์ที่ใช้ตัดสินจริยธรรมจึงมีหลายเกณฑ์ และไม่มีเกณฑ์ใดที่สูงสุด ส่วนสัมบูรณ์นิยมมีทัศนะว่า ความดีเป็นสิ่งตายตัว ถ้าการกระทำหนึ่งเรียกได้ว่าเป็นการกระทำที่ดีมันจะต้องดีอย่างไม่มีเงื่อนไข กล่าวคือ ความดีไม่ขึ้นอยู่กับสิ่งภายนอกหรือเงื่อนไขอื่นใด ดังนั้น จึงมีเกณฑ์ที่ตายตัวแน่นอนมาตัดสินการกระทำได้

จริยปรัชญาตะวันตกเริ่มที่กรีกในช่วงศตวรรษที่ 5 ก่อนคริสต์ศักราช ซึ่งในช่วงนี้มีนักคิดที่มีชื่อเสียงแยกเป็น 2 กลุ่ม คือ ฝ่ายโซฟิสต์และโสเครตีส โซฟิสต์เห็นว่าในเรื่องเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมมีลักษณะสัมพัทธ์ กล่าวคือ ดี ชั่ว เป็นเรื่องของจิตใจแต่ละคน แต่ละคนเป็นศูนย์กลางของทุกสิ่ง ไม่มีความดีใดที่เป็นสากลจะให้คนส่วนรวมยึดถือ การยึดมั่นในคุณธรรมสากลได้กลายเป็นการยึดมั่นในคุณธรรมส่วนตัว ความดีคือความสำเร็จในการแข่งขันซึ่งก็คือชีวิตที่อุดมไปด้วยอำนาจ เกียรติและความมั่งคั่ง ความเห็นของโซฟิสต์เป็นตัวอย่างหนึ่งของสัมพัทธนิยม ซึ่งโสเครตีสไม่เห็นด้วยกับทัศนะนี้อย่างมาก

จริยปรัชญาของโสเครตีส สัมพันธ์กับญาณวิทยาของเขา กล่าวคือ ความรู้สำหรับโสเครตีสเป็นฐานในการรองรับการกระทำ คนที่มีความรู้จะเป็นคนที่กระทำแต่ในสิ่งที่ดี ความรู้กับการกระทำดีเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก โสเครตีสกล่าวว่า “ความรู้ คือ คุณธรรม” (Knowledge is Virtue) นั่นคือคนที่มีความรู้ย่อมไม่ทำชั่ว การกระทำชั่วเกิดเพราะขาดความรู้ผิดชอบชั่วดี ซึ่งโสเครตีสเชื่อว่าไม่มีใครทำผิดโดยจงใจ²

จริยปรัชญาสมัยกรีกช่วงที่เฟื่องฟูมากอีกช่วงหนึ่งคือ เพลโต เพลโตไม่เห็นด้วยกับโซฟิสต์ที่ว่าความดีเป็นความพึงพอใจของแต่ละบุคคล โซฟิสต์ถือว่าไม่มีมาตรการตายตัวแน่นอนสำหรับตัดสินการกระทำ ทัศนะของเพลโตมีอยู่ว่า ความดีกับความพึงพอใจมิใช่สิ่งเดียวกัน และเพลโตถือว่ามาตรการที่แน่นอนในการตัดสินการกระทำ เพราะถ้าความดีคือความพึงพอใจของปัจเจกชน มาตรการตัดสินความดีย่อมถูกทำลาย และเมื่อไม่มีมาตรการชี้ขาด การจะกำหนดลงไปว่าการกระทำ

²T.Z. Lavine, From Socrates to Sartre : the Philosophic Quest (New York : Bantam Books, Inc., 1984), p.16.

ใดจะเรียกว่าดีหรือชั่วก็เป็นไปไม่ได้ เพลโตเห็นว่า ความรู้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการทำ ความดี ความดีสูงสุดเป็นความดีในตัวเองและเป็นความจริงแท้

อริสโตเติล นักปรัชญาสำคัญของกรีกอีกท่านหนึ่งได้แสดงทัศนะทางจริยศาสตร์ไว้ว่า การกระทำหรือพฤติกรรมของมนุษย์ทุกการกระทำย่อมมีจุดหมาย จุดหมายสูงสุดของมนุษย์อยู่ที่ความดี ซึ่งในทัศนะของอริสโตเติล ความดี คือ ความสุข คนที่มีความสุข คือ คนที่ดำเนินชีวิตด้วยคุณธรรมที่ สมบูรณ์ อริสโตเติลถือว่าคุณธรรมมิใช่คุณสมบัติที่มนุษย์มีติดตัวมาตั้งแต่เกิด หากแต่เป็นสิ่งที่มนุษย์ สร้างขึ้นมาภายหลังโดยการฝึกหัด จริยศาสตร์ของอริสโตเติลไม่ได้สอนให้คนเรากำจัดความรู้สึกออกไปจากจิตใจ เราสามารถแสดงอารมณ์ออกมาได้ แต่ต้องควบคุมไม่ให้ตกเป็นทาสของอารมณ์ กล่าวโดยสรุป คือ คุณธรรมเป็นการควบคุมความรู้สึก มิใช่กำจัดความรู้สึก คุณธรรมเป็นเรื่องของ ทางสายกลาง ซึ่งบุคคลแต่ละคนเป็นผู้กำหนดทางสายกลางเหล่านั้นเอง

ชาวกรีกเป็นชนเผ่าผู้มีอัจฉริยภาพในวิทยาการหลายแขนง อารยธรรมกรีกเป็นมรดกล้ำค่าที่ ชาวตะวันตกนำมาประยุกต์ใช้ และวิวัฒนาการมาจนถึงปัจจุบัน นักปรัชญาสมัยใหม่ก็เช่นเดียวกันที่ ได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจากยุคกรีก

อิมมานูเอล ค้านท์ (Immanuel Kant : 1724 – 1804) นักปรัชญาสมัยใหม่คนสำคัญ³ ค้านท์เป็นชาวเยอรมันซึ่งมีความสนใจทางด้านจริยปรัชญา และได้เขียนจริยศาสตร์ไว้ในหนังสือสำคัญ ชื่อ The Fundamental Principles of the Metaphysic of Ethics ค้านท์อยู่ในช่วงสมัยที่วิทยา ศาสตร์มีอิทธิพลมาก รวมทั้งอิทธิพลจากกรีกด้วย ค้านท์อยู่ในสมัยแห่งเหตุผล เขาต้องการ ประนีประนอมระหว่างวิทยาศาสตร์กับมนุษยศาสตร์ ประเด็นแรก ค้านท์ถือว่ามนุษย์เป็นสัตว์มี เหตุผล ซึ่งเหตุผลในทัศนะของเขามี 2 ประเภท คือ 1. เหตุผลบริสุทธิ์ (Pure – Reason) เป็นเหตุผล ทางด้านข้อเท็จจริง ซึ่งก่อให้เกิดความเจริญงอกงามทางวิทยาศาสตร์ 2. เหตุผลภาคปฏิบัติ (Practi- cal Reason) เป็นเหตุผลของมนุษย์ในการค้นหาสิ่งที่ควรจะเป็น อันก่อให้เกิดศาสตร์เกี่ยวกับคุณค่า ซึ่งรวมทั้งจริยศาสตร์ด้วย

สำหรับค้านท์ จริยศาสตร์เป็นเรื่องของเหตุผล ค้านท์ไม่เห็นด้วยกับโซฟิสต์ที่ว่า มนุษย์ แต่ละคนเป็นมาตรการวัดความประพฤติหรือการกระทำของตนเอง (“Man is the measure of all

³Y. Masih, A Critical History of Modern Philosophy (Delhi : Motilal Banarsidass, 1974), p.193.

things”)⁴ โดยที่ไม่มีเกณฑ์ตายตัวในการตัดสินทางจริยธรรม ค่าน้ำเป็นสัมบูรณ์นิยมเพราะถือว่ามีมาตรฐานตายตัวในการตัดสินการกระทำนั้นคือ มโนธรรม มโนธรรม คือ สำนึกที่มนุษย์ทุกคนมีโดยธรรมชาติในฐานะที่เป็นมนุษย์ ความสำนึกนี้เป็นเสียงภายในจิตใจที่ทำให้เราตัดสินได้ว่าอะไรผิดอะไรถูก⁵ หรือกล่าวอย่างง่าย ๆ ว่า มโนธรรมเป็นอินทรีย์พิเศษที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิด ซึ่งอินทรีย์พิเศษนี้สามารถเป็นตัวชี้ขาดการกระทำหรือความประพฤติต่าง ๆ ว่าดีหรือชั่ว ถูกหรือผิด ควรทำหรือไม่ควรทำอย่างไร

ค่าน้ำที่ถือว่าค่าทางจริยธรรมเป็นวัตถุวิสัย (Objective)⁶ กล่าวคือ ดี ชั่ว ถูก ผิดเป็นคุณสมบัติที่ตายตัวของการกระทำ ถ้าการกระทำใดการกระทำหนึ่งเป็นการกระทำที่ดีมันจะต้องดีเสมอโดยไม่ขึ้นอยู่กัเวลา สถานที่ ตัวบุคคลที่กระทำ รวมทั้งสภาพแวดล้อม การที่ค่าน้ำเชื่อว่าค่าทางจริยธรรมเป็นจริงตายตัว จึงมีความเชื่อที่ตามมาว่ามีสิ่งหนึ่งที่เป็นจริงตายตัว และเป็นสิ่งที่ดีโดยตัวมันเองที่สามารถใช้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินการกระทำได้ ค่าน้ำเรียกว่า เจตจำนงดี (Good Will)⁷

ดังนั้น สำหรับค่าน้ำ การกระทำที่ดี คือ การกระทำที่เกิดจากเจตจำนงดี ในงานเขียนทางจริยศาสตร์เล่มสำคัญ The Fundamental Principles of the Metaphysic of Ethics ค่าน้ำเริ่มประโยคแรกของหนังสือดังกล่าวว่า “มันเป็นไปไม่ได้ที่เราจะคิดว่ามีสิ่งหนึ่งในโลกนี้หรือแม้แต่ในโลกเป็นสิ่งที่ดีโดยปราศจากเงื่อนไข นอกจากเจตจำนงดี”⁸

เจตจำนงดีเป็นพื้นฐานของทฤษฎีจริยศาสตร์ของค่าน้ำ เจตจำนงมองได้ใน 2 ลักษณะ คือ การมองทางบวก หมายถึง เจตจำนงดีที่มีคุณสมบัติตายตัวสามารถนำไปเป็นเกณฑ์ชี้ว่าการกระทำ

⁴Frank Thilly, A History of Philosophy (Allahabad : Central Book Depot, 1965), p.57.

⁵วิทย์ วิศทเวทย์, จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม (กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2519), หน้า 82.

⁶Roger Scruton, Kant (London : Oxford University Press, 1981), p.76.

⁷W.T. Jones, Kant to Wittgenstein and Sartre (New York : Harcourt, Brace & World, Inc., 1969), p.71.

⁸Immanuel Kant, The Fundamental Principles of the Metaphysic of Ethics (New York : Appleton- Century - Crofts, Inc., 1938), p.8.

หนึ่ง ๆ เป็นการกระทำที่เรียกว่า ดี ส่วนการมองทางลบ หมายถึง การมีเจตจำนงที่ชั่ว ซึ่งตัดสินได้ว่าการกระทำที่เกิดจากเจตจำนงนี้เป็นการกระทำที่ชั่ว ผิด หรือไม่ถูกต้อง เจตจำนงดีตามความหมายของค่าน้ำ คนทั่วไปอาจจะเข้าใจผิดถ้าไม่ได้วิเคราะห์ให้ลึกซึ้ง เพราะตามธรรมดาคนสามัญทั่วไปเจตจำนงดี หมายความว่ารวมถึง การมีความตั้งใจในทางฝ่ายดี เช่น มีความปรารถนาที่จะให้ผู้อื่นมีความสุข แต่สำหรับค่าน้ำแล้ว เจตจำนงดีจะไม่รวมถึงความปรารถนาดีดังกล่าว⁹

ค่าน้ำถือว่าเจตจำนงดีคือการกระทำตามหน้าที่¹⁰ โดยเป็นการกระทำที่ไม่ได้เกิดจากสัญชาตญาณ อารมณ์ ความรู้สึก ซึ่งรวมทั้งอารมณ์ความรู้สึกในทางดี เช่น ความสงสาร ความเมตตา สำหรับค่าน้ำที่การกระทำตามหน้าที่กับการกระทำด้วยเจตจำนงดีเป็นเรื่องเดียวกัน ซึ่งมีลักษณะดังนี้

1. เป็นการกระทำที่ไม่ได้เกิดจากแรงกระตุ้นหรือความรู้สึก
2. เป็นการกระทำที่ไม่คาดหวังผล ไม่ว่าจะผลนั้นจะเกิดขึ้นต่อตนเองหรือผู้อื่น ทั้งนี้

ความหมายของคำว่าหน้าที่ในทัศนะของค่าน้ำมิใช่ความหมายที่เราเข้าใจในการดำรงชีวิตประจำวัน

กล่าวโดยสรุปว่า การกระทำที่ดีไม่ใช่การกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์หรือความสุข แต่เป็นการกระทำตามหน้าที่ การกระทำที่เรียกว่าเกิดจากเจตจำนงดีไม่ได้อยู่ที่การกระทำนั้นมุ่งหวังจะให้เกิดผลจากการกระทำ แต่อยู่ที่ว่าการกระทำนั้นเกิดจากอะไร หรือกล่าวอย่างง่าย ๆ ว่าจริยปรัชญาของค่าน้ำเน้นที่สาเหตุของการก่อให้เกิดการกระทำเป็นหลักนั่นเอง

ค่าน้ำเป็นชาวตะวันตกซึ่งอยู่ในสภาพภูมิศาสตร์ ประเพณีวัฒนธรรมต่างจากชาวตะวันออก แต่ความคิดของค่าน้ำทางจริยปรัชญาบางประเด็นมีความคล้ายคลึงกับพุทธจริยศาสตร์ของชาวตะวันออก ค่าน้ำเป็นสัมบูรณ์นิยมโดยมีเจตจำนงดีเป็นเกณฑ์ตัดสินทางจริยะ พุทธจริยศาสตร์ก็เป็นสัมบูรณ์นิยม โดยมีกุศลมูลเป็นตัวชี้ว่าการกระทำใดดี หรือชั่ว ซึ่งทั้งสองทัศนะเห็นพ้องกันว่า เกณฑ์ที่ใช้ตัดสินการกระทำจะต้องเป็นสิ่งที่ตายตัวแน่นอน สำหรับค่าน้ำสิ่งที่มีค่าสูงสุดของชีวิตมิใช่ความสุข แต่เป็นการกระทำดีซึ่งเกิดจากปัญญา โดยตัดอารมณ์ ความรู้สึกและการคาดหวังผลประโยชน์ออกไป ซึ่งจะ

⁹ Immanuel Kant, *The Fundamental Principles of the Metaphysic of Ethics*

(New York : Appleton - Century - Crofts, Inc., 1938), p.9.

¹⁰ Ibid., p.12.

นำไปสู่กฎจริยธรรมของเขาอันเป็นกฎสากลที่ว่า “จงทำตามหลักที่ตัวผู้กระทำสามารถที่จะให้หลักที่ตนกำลังใช้อยู่เป็นกฎสากลได้”¹¹

เจตจำนงดีเป็นแรงจูงใจในการกระทำดีของค่าน้ำ ซึ่งคล้ายกับกุศลมูลของพุทธจริยศาสตร์ กล่าวคือ เจตจำนงดีของค่าน้ำตัดเรื่องความรู้สึก อารมณ์ สัญชาติญาณ และผลประโยชน์ ส่วนกุศลมูล 3 อันได้แก่ ไมโกรธ ไมโลภ ไม่หลง เป็นแรงจูงใจในการกระทำดีของพุทธจริยศาสตร์ ส่วนเจตจำนงดีของค่าน้ำเป็นแรงจูงใจนำไปสู่การกระทำที่ชั่วหรือไม่ถูกต้อง ซึ่งคล้ายกับอกุศลมูล 3 อันได้แก่ โลภ โกรธ หลงของพุทธ ซึ่งเป็นแรงจูงใจนำไปสู่การกระทำที่ไม่ถูกต้องเช่นกัน

ถ้าพิจารณาอีกแง่มุมหนึ่ง ค่าน้ำที่มีทัศนคติคล้ายพุทธจริยศาสตร์ตรงที่ คนที่กระทำดี คือ คนที่หลุดพ้นจากการคำนึงถึงผลประโยชน์ทั้งสิ้น ซึ่งเป็นการกระทำอันเกิดจากปัญญาโดยมีมโนธรรมสำนึกหรือเจตจำนงดีเป็นแรงจูงใจ ส่วนพุทธจริยศาสตร์การกระทำดี คือ การกระทำที่หลุดพ้นจาก “ตัวกู ของกู”¹² ซึ่งเป็นจริยธรรมในขั้นสูง ผู้ที่กระทำการใด ๆ โดยมีโลภ โกรธ หลง เป็นเจ้าเรือนอยู่ การกระทำที่แสดงออกมายังยึดติดอยู่ในเรื่อง “ตัวกู ของกู” หรือที่เรียกว่า อหังการ มมังการ ส่วนการกระทำที่ตัดความโลภ โกรธ หลง ย่อมหมายถึงการสิ้นสุดของตัวตน ดังคำกล่าวของท่านพุทธทาสที่ว่า มันมีลักษณะเหมือนตาลยอดด้วนจะไม่มีกเกิดสืบต่อไปอีก แต่มีบางประเด็นต่างกัน คือ การกระทำที่มีค่าจริยธรรม สำหรับค่าน้ำจะต้องมีการฝืนแรงจูงใจระหว่างปัญญากับแรงขับ ซึ่งหมายถึง อารมณ์ ความรู้สึก ผลประโยชน์ ถ้าปัญญาเป็นฝ่ายชนะก็ถือว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำที่มีค่าทางจริยะ ส่วนพุทธจริยศาสตร์ การกระทำดีเกิดจากปัญญา ซึ่งมีกุศลมูลเป็นฐานทางจริยธรรม แต่การฝืนระหว่างปัญญากับแรงขับซึ่งหมายถึงอกุศล เมื่อนุคคลปฏิบัติได้ถึงภาวะหนึ่งจะหลุดพ้นจากการฝืนดังกล่าว¹³

¹¹H.J. Paton, *The Moral Law : Kant's Groundwork of the Metaphysic of Moral* (Delhi : B.I. Publications, 1979), p.84.

¹²วิทย์ วิศทเวทย์, “ บทวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์เถรวาท “, พุทธศาสนศึกษา 1 (2538) : หน้า 55.

¹³เรื่องเดียวกัน, หน้า 56.

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่าจริยปรัชญาของค่าน้ำและพุทธจริยศาสตร์มีทัศนะที่เหมือนกัน ในประเด็นมูลฐานทางจริยธรรม กล่าวคือ ทั้งค่าน้ำและพุทธจริยศาสตร์เน้นที่สาเหตุของการกระทำ เป็นหลัก การกระทำดีเกิดจากสาเหตุที่ดี สำหรับค่าน้ำ นั้นคือ เจตจำนงดี ส่วนของพุทธคือ กุศลมูล ประเด็นสำคัญอีกประเด็นหนึ่งคือ ค่าน้ำถือว่า ค่าทางจริยธรรมเป็นวัตถุวิสัย กล่าวคือ ความดีเป็นสิ่งที่ มีค่าในตัวเอง ไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอก ความดีไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางกาลเทศะ สภาพแวดล้อม รวมทั้งตัวบุคคลผู้กระทำ ซึ่งตรงกับทัศนะของพุทธจริยศาสตร์ ที่เห็นว่าความดีมีความ สมบูรณ์ในตัวเองเช่นกัน ทัศนะของทั้งสองบางประเด็นดูเหมือนจะเห็นว่ามี ความคล้ายคลึงกัน แต่ถ้าศึกษาให้ลึกซึ้งสิ่งที่เราเห็นว่าคล้ายคลึงกันจะคล้ายคลึงกันจริงหรือไม่อย่างไร

ดังนั้น การเปรียบเทียบให้เห็นถึงความคล้ายคลึงหรือความแตกต่างของจริยปรัชญาของ ค่าน้ำกับพุทธจริยศาสตร์อย่างชัดเจน จึงมีค่าควรแก่การศึกษาวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์ ต่อวิชาการทางจริยศาสตร์สืบต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการทำวิจัย

1.2.1 เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องชัดเจน เกี่ยวกับความคิดเรื่องเจตจำนงดี ในฐานะที่เป็นเกณฑ์ตัดสินจริยธรรมในจริยปรัชญาของค่าน้ำ

1.2.2 เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นว่า ความคิดเรื่องเจตจำนงดีในจริยศาสตร์ของค่าน้ำ มี ความคล้ายคลึงหรือแตกต่างจากพุทธปรัชญาอย่างไร

1.2.3 เพื่อให้ได้เอกสารวิชาการทางจริยศาสตร์ไว้เป็นทรัพย์สินทางปัญญา และสำหรับการ ศึกษาค้นคว้าวิจัยของผู้ที่สนใจในศาสตร์นี้

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1.3.1 จะทำให้มีความเข้าใจที่ถูกต้องต่อความคิดของค่าน้ำในเรื่องเจตจำนงดี ในฐานะที่เป็นเกณฑ์ตัดสินจริยธรรม

1.3.2 จะทำให้ทราบถึงความคล้ายคลึงและความแตกต่างกันอย่างชัดเจน ในจริยปรัชญา ของค่าน้ำกับพุทธปรัชญา

1.3.3 จะทำให้ได้เอกสารวิชาการทางจริยศาสตร์ไว้เป็นทรัพย์สินทางปัญญา และมีคุณค่า สำหรับผู้ที่ศึกษาค้นคว้าวิจัยในศาสตร์ดังกล่าว

1.4 ขอบเขตและวิธีการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งความสนใจพิจารณาศึกษาความคิดทางจริยศาสตร์ของค่านท์ อันมีเรื่องเจตจำนงดีเป็นประเด็นหลัก โดยครอบคลุมไปถึงเรื่องกฎสากล ซึ่งเป็นกฎจริยธรรมอันสูงสุดของค่านท์ ส่วนประเด็นที่เปรียบเทียบระหว่างค่านท์กับพุทธปรัชญาเถรวาท จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับจริยศาสตร์เท่านั้น อาทิเรื่องมูลฐานของจริยธรรมที่นำมาใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินการกระทำ เรื่องของการกระทำโดยละ “ตัวกู ของกู” รวมทั้งเรื่องหน้าที่อันเป็นสาระสำคัญประเด็นหนึ่งของค่านท์และพุทธ

1.4.2 วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary Research) ทั้งเอกสารที่เป็นปฐมภูมิ ทุตติภูมิ โดยมีทั้งหนังสือ วารสาร บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ตลอดจนการสนทนากับผู้ทรงคุณวุฒิทางวิชาการทางปรัชญา

1. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากงานเขียนของค่านท์โดยตรง โดยใช้หนังสือชื่อว่า *The Fundamental Principles of the Metaphysic of Ethics* เป็นหลักสำคัญ
2. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลทางจริยศาสตร์ทั่วไป และจริยศาสตร์ของค่านท์ทั้งที่ค่านท์เขียนเองและผู้ที่เขียนวิจารณ์เขาเพื่อประกอบการทำความเข้าใจที่ชัดเจน และได้รับความคิดที่หลากหลายยิ่งขึ้น
3. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลทางจริยศาสตร์ของพุทธปรัชญาเถรวาท ในประเด็นที่นำมาเปรียบเทียบกับค่านท์ โดยศึกษาจากพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง และธรรมบท ตลอดจนเอกสารสำคัญต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
4. นำข้อมูลที่ได้จากแหล่งดังกล่าวมาวิเคราะห์ ตีความ สังเคราะห์ รวมทั้งการวิจารณ์จากผู้วิจัยด้วย

1.5 งานวิจัยและงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

1.5.1 “*The Fundamental Principles of the Metaphysic of Ethics*”, Immanuel Kant (Appleton – Century – Crofts, Inc., New York, 1938).

สาระของหนังสือเล่มนี้ คือ งานคิดทางจริยศาสตร์ของค่านท์ โดยแบ่งเนื้อหาเป็น 3 ภาค กล่าวคือ

ภาคแรก กล่าวถึง การเปลี่ยนความคิดจากความรู้แบบเหตุผลธรรมดาทาง
จริยศาสตร์มาสู่ความรู้ที่เป็นปรัชญา

ภาคสอง กล่าวถึง การเปลี่ยนความคิดจากปรัชญาจริยศาสตร์มาสู่จริยศาสตร์
เชิงอภิปรัชญา

ภาคสาม กล่าวถึง การเปลี่ยนความคิดจากจริยศาสตร์เชิงอภิปรัชญามายัง
การวิพากษ์วิจารณ์เชิงเหตุผลภาคปฏิบัติ

1.5.2 “บทวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์เถรวาท”, ศ.ดร.วิทย์ วิศทเวทย์ (จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ 2538).

สาระของบทความนี้กล่าวถึง พุทธจริยศาสตร์เถรวาทที่เกี่ยวกับปัญหาพื้นฐานทาง
จริยศาสตร์ 2 ปัญหาคือ ปัญหาแรกเป็นปัญหาที่ว่าอะไรควรเป็นจุดหมายปลายทางที่ประเสริฐสุด
ของชีวิต ปัญหาที่สองคือ ปัญหาที่ว่าด้วยการจะใช้อะไรเป็นเกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรม โดยมีการ
เปรียบเทียบกับปรัชญาตะวันตกสองสำนัก คือ ปรัชญาค่านิยมและประโยชน์นิยม

1.5.3 “Kant’s Practical Philosophy”, The Monist (The Hegeler Institute, Illinois,
1989).

เป็นหนังสือที่รวบรวมบทความสำคัญ ที่มีสาระเกี่ยวข้องกับทฤษฎีทางจริยศาสตร์
ของค่านิยม อาทิ บทความเรื่อง Kant’s Analysis of Obligation : The Argument of Foundations I
กล่าวถึง ข้อถกเถียงทางปรัชญาในงานเขียนของค่านิยม

บทความเรื่อง Kant’s Theory of Practical Reason กล่าวถึง ทฤษฎีในเหตุผล
ภาคปฏิบัติของค่านิยม รวมทั้งบทความเรื่อง The Categorical Imperative and Kant’s Conception
of Practical Rationality ซึ่งกล่าวถึงคำสั่งเด็ดขาดอันเป็นคำสั่งสำคัญทางจริยะของค่านิยม และ
บทความเรื่อง Universal Laws and Ends – In – Themselves ซึ่งเป็นกฎทางจริยธรรมที่สำคัญมาก
ของค่านิยมในการนำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินการกระทำ

1.5.4 “พุทธธรรม”, พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตโต), (โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร 2532).

เนื้อหาของหนังสือกล่าวถึง หลักวิชาทางพระพุทธศาสนา ซึ่งพระเทพเวทีได้จัดเนื้อหา
ไว้อย่างเป็นระบบ เริ่มตั้งแต่ความหมายของชีวิต โดยมีคำถามว่าชีวิตคืออะไร เมื่อได้รู้จักความหมาย
ของชีวิตแล้ว มีคำถามต่อไปว่า ชีวิตเป็นอย่างไรรวมทั้งชีวิตเป็นไปอย่างไรอันกล่าวถึงเรื่องไตรลักษณ์

ในประเด็นของชีวิตเป็นอย่างไร และปฏิจลสมุปบาทในประเด็นชีวิตเป็นไปอย่างไร ยังมีคำถามต่อไปอีกว่าชีวิตควรให้เป็นอย่างไร และชีวิตควรเป็นอยู่อย่างไร เนื้อหาของคำตอบเกี่ยวกับประโยชน์สูงสุดที่ควรจะได้จากชีวิตนี้ และข้อปฏิบัติที่เป็นกลางตามกฎธรรมชาติอันหมายถึง มัชฌิมาปฏิปทา หรือที่รู้จักกันว่า มรรคมืองค์แปด ซึ่งสามารถแบ่งเป็นสามหมวด นั่นคือ หมวดปัญญา หมวดศีล และหมวดสมาธิ

นอกจากนี้ยังมีเนื้อหาเกี่ยวกับความดี ความชั่ว ซึ่งถูกจัดอยู่ในตอนที่ถามว่า ชีวิตเป็นไปอย่างไร ในบทที่ว่าด้วยเรื่องกรรม ในฐานะหลักกรรมที่เนื่องอยู่ในปฏิจลสมุปบาท เนื้อหาที่สำคัญ คือความหมายและประเภทของกรรม ปัญหาเกี่ยวกับความดี ความชั่วในประเด็นของกุศลและอกุศล เกณฑวินิจฉัยกรรมดี กรรมชั่ว สำหรับพระพุทธศาสนา เกณฑ์ในการวินิจฉัยการกระทำเกี่ยวข้องกับเรื่องของเจตนา ดังคำกล่าวของพระพุทธเจ้าที่ว่า “เจตนาเป็นเนื้อหาสาระและเป็นตัวทำการของกรรมนิยาม ทำให้กรรมนิยามเป็นอิสระออกมาเป็นนิยามหนึ่งต่างหาก... เจตนาอาศัยกลไกของจิตนิยาม เป็นเครื่องมือในการทำงาน และเมื่อเจตนาทำกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นแล้ว กระบวนการก่อผลก็ต้องอาศัยจิตนิยามนั้นแหละดำเนินไป”

ในเรื่องของเกณฑวินิจฉัยกรรมดีและกรรมชั่ว กล่าวโดยสรุปว่า ในแง่ของกรรมถือเอาเจตนาเป็นหลักตัดสินว่าการกระทำใด ๆ เป็นกรรมดีหรือกรรมชั่ว ซึ่งมีอยู่สองเกณฑ์ใหญ่ นั่นคือ เกณฑ์หลักและเกณฑ์ร่วม ในแง่ของเกณฑ์หลัก เกณฑ์ที่ใช้จะพิจารณาจากความเป็นกุศลหรืออกุศลโดยการพิจารณามูลเหตุ ถ้าเป็นเจตนาที่เกิดจากกุศลมูล คือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ ก็เป็นกรรมดี ส่วนการกระทำที่เกิดจากเจตนาที่เกิดจากอกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ โมหะ การกระทำนั้น ๆ จัดว่าเป็นกรรมชั่ว ในแง่ของเกณฑ์ร่วม พิจารณาจากความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของตนและวิญญูชนว่ายอมรับหรือไม่ รวมทั้งการพิจารณาจากผลของการกระทำที่มีต่อตนเองและผู้อื่นอีกด้วย

1.5.5 “อภิธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่”, ศ.ดร.ระวี ภาวิไล, (สำนักพิมพ์ดอกหญ้า กรุงเทพมหานคร 2536).

เนื้อหาของหนังสือกล่าวถึง หลักอภิธรรมของพระพุทธศาสนาอันเป็นหลักวิชาเพื่อความเข้าใจในโลกและชีวิตอย่างลึกซึ้ง อภิธรรมเป็นชื่อธรรมหมวดหนึ่ง ซึ่งเป็นส่วนของเนื้อหาล้วน ๆ โดยหนังสือเล่มนี้กล่าวถึงเรื่อง จิต เจตสิก รูป ปรมาตต์ และบัญญัติธรรม โดยเปรียบเทียบกับวิชาการปัจจุบัน เพื่อให้เห็นถึงความพิเศษของพระอภิธรรม อันเป็นหลักวิชารากฐานของพระพุทธศาสนา

สิ่งที่น่าสนใจของหนังสืออยู่ที่ การสร้างแบบจำลองจิต เจตสิก อันมีผลเกื้อกูลให้การศึกษาเรื่อง จิตเจตสิก และรูปปรมาณูได้ง่าย สะดวก และทำให้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น

วิชาอภิธรรม เริ่มต้นวางรากฐานโดยการพิจารณาวิเคราะห์ปรากฏการณ์ของโลกและ ชีวิตในปัจจุบันขณะว่าจำแนกได้เป็นสององค์ประกอบ คือ ธรรมชาติที่เป็นตัวรู้กับธรรมชาติฝ่ายที่ถูกรู้ ธรรมชาติประการแรก อภิธรรมเสนอว่าเป็นสิ่งที่มีลักษณะอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา กล่าวคือ มีความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ถูกบีบคั้นให้ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้แม้เพียงขณะหนึ่ง และไร้ตัวตน วิชา อภิธรรมเรียกธรรมชาตินี้ว่า "จิต" สำหรับธรรมชาติที่เป็นองค์ประกอบอีกประการหนึ่ง คือ สิ่งที่ถูกรู้ ในอภิธรรมเรียกว่า "อารมณ์" ประเด็นที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ เรื่องจิต เนื้อหาหนังสือนี้ได้แบ่งประเภท ของจิตเป็นสองประเภทใหญ่ ๆ คือ โลกียจิตและโลกุตตรจิต โดยโลกียจิตก็แบ่งย่อยออกเป็น กามาวจรจิต รูปาวจรจิต อรูปาวจรจิต ส่วนโลกุตตรจิตแบ่งออกเป็นมรรคจิตและผลจิต ในโลกียจิตมี กามาวจรจิต ซึ่งจำแนกออกเป็น โสภณจิตหรือจิตดีงาม อโสภณจิตหรือจิตไม่ดีงาม จิตดีงาม ประกอบด้วยสิ่งดีงาม นั่นคือ เจตสิกฝ่ายดีงาม จิตไม่ดีงามคือ จิตซึ่งประกอบด้วยเจตสิกฝ่ายชั่วนั่นเอง

ในเรื่องเจตสิกอันเป็นองค์ประกอบของจิต ซึ่งสามารถชักจูงไปสู่การกระทำหรือกรรมที่ ดีหรือชั่วได้นั้น วิชาอภิธรรมจำแนกไว้เป็น 52 ชนิด โดยจัดเป็น 3 ประเภทคือ โสภณเจตสิก อัญญาสมา นาเจตสิก และอกุศลเจตสิก

โสภณเจตสิก 25 เมื่อเข้าประกอบกับจิตใด จิตนั้นจะเป็นโสภณจิต แบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ โสภณสาธารณเจตสิก วิรตีเจตสิก อัปมัญญาเจตสิก และปัญญินทรีย์

อัญญาสมานาเจตสิก 13 เป็นเจตสิกที่เป็นกลาง ไม่ดีไม่ชั่วในตัวเอง แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ สัพพจิตตสาธารณเจตสิกและปกิณณกเจตสิก

อกุศลเจตสิก เป็นธรรมชาติรู้ฝ่ายชั่ว ซึ่งประกอบด้วยอกุศลจิต เจตสิกฝ่ายชั่วแบ่ง เป็น 2 กลุ่ม คือ สัพพอกุศลสาธารณเจตสิก และปกิณณกอกุศลเจตสิก เจตสิกที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เป็นสิ่งสำคัญในการพิจารณาการกระทำว่าจัดอยู่ในการกระทำดีหรือการกระทำชั่ว

1.5.6 "จริยปรัชญา", D.D. Raphael แต่ง, อาจารย์พรพิไล ถมังรักษ์สัตร์ แปล, (สำนัก งานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร 2537).

หนังสือเล่มนี้ เป็นงานแปลของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติเล่มสำคัญอันมี คุณค่าเป็นอย่างยิ่งสำหรับการศึกษาหาความรู้ทางจริยศาสตร์ เนื้อหาของหนังสือกล่าวถึง ความรู้

ทางจริยปรัชญาในประเด็นสำคัญ อาทิเช่น ความหมายของจริยปรัชญา คุณค่าและข้อเท็จจริง และ มาตรฐานทางศีลธรรม เป็นต้น

ในประเด็นมาตรฐานทางศีลธรรมเป็นเนื้อหาที่น่าสนใจอย่างยิ่ง ซึ่งกล่าวถึงเกณฑ์หรือ มาตรฐานในการตัดสินใจกระทำที่สำคัญ คือ ลัทธิประโยชน์นิยม ลัทธิอรรถประโยชน์นิยม และ ค่านิยม ลัทธิประโยชน์นิยมมีทัศนะว่า ปริมาณความสุขที่มากที่สุดเพื่อบุคคลจำนวนมากที่สุด หรือที่ รู้จักกันในชื่อว่า หลักมสุขนั้นเป็นมาตรฐานในการตัดสินใจกระทำ ส่วนลัทธิอรรถประโยชน์นิยมมี ทัศนะว่า หลักเกณฑ์ที่ใช้ตัดสินคุณค่าทางจริยธรรมนั้นมีอยู่หลายหลักเกณฑ์ การกระทำที่ถูกต้องและ หลักเกณฑ์สามารถใช้เป็นมาตรฐานของความถูกต้องได้ระดับหนึ่ง ซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าวจะต้องมี ความชัดเจนและเป็นจริงตามเหตุผลของอรรถประโยชน์ ส่วนค่านิยมที่มีความเห็นแตกต่างไปจากทัศนะ ทั้งสองข้างต้น กล่าวคือ ค่านิยมที่ว่า เกณฑ์ที่ใช้ตัดสินทางจริยธรรมจะต้องไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ ใด ๆ ทั้งสิ้น การกระทำดีย่อมต้องเกิดจากเจตจำนงดี ซึ่งเป็นสิ่งเดียวที่ดีและสมบูรณ์ในตัวเอง โดย ค่านิยมที่กำหนดสูตรไว้ในลักษณะของคำสั่งเด็ดขาดสำหรับนำมาใช้เป็นมาตรฐานในการวัดค่าทาง จริยธรรมดังกล่าวด้วย

1.5.7 “พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม”, พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต), (โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร 2528).

หนังสือเล่มนี้เป็นตำราทางพระพุทธศาสนา จัดอยู่ในประเภทหนังสืออ้างอิง โดยมุ่ง รวบรวมและอธิบายเฉพาะแต่หลักธรรมซึ่งเป็นสาระสำคัญของพระพุทธศาสนา อันมีประโยชน์เกื้อกูล ต่อการค้นคว้าวิชาการทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง เนื้อหากล่าวถึงงานสามชิ้น คือ พจนานุกรม หมวดธรรม พจนานุกรมพุทธศาสตร์ไทย – อังกฤษ และพจนานุกรมพุทธศาสตร์ อังกฤษ – ไทย เป็นการประมวลหลักธรรมไว้เป็นหมวด ๆ เพื่อเป็นคู่มือในการประกอบการศึกษาข้อธรรมได้อย่าง สะดวก และเข้าใจได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

ในหมวดธรรมอันหมายถึง หลักธรรมที่เป็นคำสอนในพระพุทธศาสนา มุ่งเอาเฉพาะ หมวดธรรมอันมีที่มาจากพระไตรปิฎก และหมวดธรรมที่จำเป็นต้องรู้ อันเป็นหลักสำคัญของพระพุทธ ศาสนา ตัวอย่างหมวดธรรม อาทิ หมวดธรรมสำหรับทุกคน มีข้อธรรม เช่น ธรรมเพื่อคุณสมบัติของ สัปบุริสชน หมวดธรรมเพื่อความดีงามแห่งสังคม มีข้อธรรมเช่น ธรรมเพื่อส่งเสริมชีวิตที่ดีร่วมกัน หมวดสภาวะธรรมอันกล่าวถึงเรื่องธรรมดา หรือกฎธรรมชาติอันมีกฎไตรลักษณ์เป็นเนื้อหาสำคัญ และ

หมวดการปฏิบัติธรรม มีข้อธรรมเช่น กุศลธรรมอันพึงเจริญ คือ ทำให้เกิดมีขึ้น อันได้แก่ กุศลมูล 3 สุจริต 3 มรรคมีองค์ 8 เป็นต้น

1.5.8 “พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์”, พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), (โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร 2533).

หนังสือเล่มนี้เป็นพจนานุกรมซึ่งรวบรวมและอธิบายคำศัพท์สำคัญที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เช่น หลักธรรม พระวินัย พิธีกรรม เป็นต้น โดยศัพท์ที่ถูกรวบรวมจำแนกได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ธรรม วินัย และพุทธศาสนาประวัติ ในประเด็นของธรรมเป็นหลักคำสอนที่มาจากพระไตรปิฎกและอรรถกถา ส่วนประเด็นของวินัยเป็นพุทธบัญญัติที่กำกับความประพฤติและความเป็นอยู่ของพระสงฆ์

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เพราะทำให้ผู้ศึกษาสามารถใช้คำศัพท์ต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม ทั้งความหมายและการสะกดคำ

1.5.9 “The Moral Law : Kant's Groundwork of the Metaphysic of Morals.”, Prof. H. J. Paton, (B. I. Publications, Delhi, 1979).

หนังสือเล่มนี้เขียนโดย H. J. Paton ซึ่งเป็นศาสตราจารย์ทางปรัชญาศีลธรรม (Moral Philosophy) ของมหาวิทยาลัยอ็อกฟอร์ด ผู้เขียนมีความเชี่ยวชาญปรัชญาในแนวจริยศาสตร์เป็นอย่างมาก โดยเนื้อหาของหนังสือกล่าวถึง จริยศาสตร์ของคานท์ ในตอนแรกเป็นการวิเคราะห์ข้อถกเถียงทางจริยปรัชญาของคานท์จากหนังสือชื่อ Kant's Groundwork of the Metaphysic of Morals ส่วนอีกตอนหนึ่งเป็นการแปลความจริยศาสตร์ของคานท์จากหนังสือเล่มดังกล่าว อันประกอบด้วยเนื้อหาสำคัญสามบท คือ บทที่หนึ่งว่าด้วยเรื่อง ความคิดจากความรู้แบบเหตุผลธรรมดาทางจริยศาสตร์มาสู่ความรู้ที่เป็นปรัชญา บทที่สอง ว่าด้วยเรื่องความคิดจากจริยปรัชญามาสู่จริยศาสตร์เชิงอภิปรัชญา และบทที่สามกล่าวถึง ความคิดจากจริยศาสตร์เชิงอภิปรัชญามาสู่การวิพากษ์วิจารณ์เหตุผลปฏิบัติ

เนื้อหาที่น่าสนใจอย่างยิ่งอยู่ที่ประเด็นของการวิเคราะห์ข้อถกเถียง (argument) ทางจริยศาสตร์ของคานท์ โดยมีการแบ่งเป็นหัวข้ออย่างเป็นระบบ ทำให้สามารถอ่านเนื้อหาได้สะดวกและเข้าใจกระจ่างชัดเจนยิ่งขึ้น ในบทแรกของการวิเคราะห์เป็นเรื่องของการนำเข้าสู่ปรัชญา โดยเริ่มตั้งแต่ความคิดเรื่องเจตจำนงดี ซึ่งเป็นความคิดสำคัญต่อมาตรฐานทางจริยธรรมของคานท์

เพราะว่าเจตจำนงดีเป็นมูลฐานสำหรับนำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินการกระทำต่าง ๆ คำานที่ถือว่าเจตจำนงดีเป็นสิ่งเดียวที่ดีอย่างปราศจากเงื่อนไข กล่าวคือ เจตจำนงดีเป็นสิ่งดีในตัวเอง มันดีในทุกสภาพแวดล้อม และความดีของเจตจำนงดีมิได้ขึ้นอยู่กับผลของการกระทำ ประเด็นสำคัญต่อมา คำานที่ได้โยงความคิดเรื่องเจตจำนงดีกับความคิดเรื่องหน้าที่ (duty) โดยคำานที่มีทัศนะว่า เจตจำนงดีสามารถพิสูจน์ได้โดยผ่านการกระทำที่เรียกว่า การทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ การกระทำเพื่อหน้าที่เป็นการกระทำที่มีได้หวังผลประโยชน์ใด ๆ คำานที่ได้ชี้แจงประพจน์เรื่องหน้าที่ไว้ดังนี้

หนึ่ง การกระทำของมนุษย์ที่จัดได้ว่าเป็นการกระทำที่ดี มิใช่เกิดจากการกระทำอันเกิดจากแรงขับ (inclination) และมีใช่การกระทำอันเกิดจากความเห็นแก่ประโยชน์ตน แต่จะต้องเป็นการกระทำอันมีสาเหตุมาจากความมีสำนึกในหน้าที่

สอง การกระทำที่เกิดจากสำนึกในหน้าที่มีค่าจริยธรรม (moral worth) ในตัวเอง มิใช่มีค่าจากผลของการกระทำ

และสาม หน้าที่เป็นสิ่งจำเป็นของการกระทำ อันมีสาเหตุมาจากการเคารพกฎจากความคิดเรื่องหน้าที่ คำานที่พูดถึงเรื่องคำสั่งซึ่งคำสั่งทางจริยะของคำานที่ จะต้องมีลักษณะที่เรียกว่าคำสั่งเด็ดขาด อันหมายถึง คำานที่ปราศจากเงื่อนไข เป็นลักษณะของการกระทำดีเพื่อความดีหรือการกระทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ โดยไม่มีผลประโยชน์ใด ๆ เป็นเงื่อนไขรองรับอยู่ ประเด็นสำคัญยิ่งอีกประเด็นหนึ่ง คือ เรื่องกฎทางจริยธรรม คำานที่ได้แสดงความคิดในเรื่องกฎจริยธรรมออกมาเป็นสูตรซึ่งมีห้าสูตร คือ กฎสากล (The Formula of Universal Law), กฎธรรมชาติ (The Formula of the Law of Nature), กฎแห่งการมีเป้าหมายในตนเอง (The Formula of the End in Itself), กฎแห่งความมีอิสระแก่ตน (The Formula of Autonomy) และกฎแห่งอาณาจักรเป้าหมาย (The Formula of the Kingdom of Ends) อันมีความสำคัญต่อการนำมาใช้พิจารณาตัดสินการกระทำต่าง ๆ ว่ามีค่าทางจริยธรรมหรือไม่ อย่างไร